

TVÁŘE VZDORU

Výstava či soubor fotografických portrétů často nepotřebují písemné vysvětlování, snímky mluví samy za sebe, vypovídá o nich způsob, jímž fotograf zachytil své „modely“, prostředí, do kterého je umístil, výraz jejich obličejů. V případě projektu Pavla Hrocha Tváře vzdoru je však úvodní slovo nezbytné. Zobrazení jsou lidé, kteří se v rozpětí mnoha desítek let postavili proti zlu, nelidskosti, útlaku, barbarství a nekulturnosti, kteří v určitých chvílích projeví odvahu, vůli ke svobodě, lásku k bližním a zdravý rozum. To je spojuje.

Česká společnost žila ve 20. století ve dvou totalitních režimech – v nacismu a v komunismu sovětského typu. Proměnilo ji to natolik radikálně, že v tom nemají pořádně jasno ani mnozí domácí intelektuálové, o to hůř se taková věc vysvětluje pozorovatelům z ciziny. Ještě v roce 1938 žili v tehdejší demokratické Československu Češi, Slováci, Němci, Židé, Romové a lidé dalších národností. Nacistická okupace českých zemí v letech 1939 - 1945 znamenala ránu ve všech směrech: rozpad státu (Slováci vyhlásili samostatnost), likvidaci podstatné části elit, masové deportace, vyvraždění a okradení téměř celé židovské a romské populace, zničení právního řádu a právního vědomí. Odboj a odpor proti nacismu měl řadu podob: někteří lidé válčili na západní či východní frontě, jiní působili doma v podzemí, další se snažili vzdorovat v děsivých podmínkách ghetta či vyhlazovacích táborů tím, že si uchovali důstojnost a smysl pro hodnoty, pečovali o děti, dokazovali morální převahu nad svými trýzniteli.

Po osvobození a obnově Československa se domácí politici, podřízení již Sovětskému svazu, rozhodli vyhnat ze země přes dva milióny německých starousedlíků. I ti byli připraveni o téměř veškerý majetek, který si lidé tzv. zabírali, pokračoval tak úpadek práva a násilný trend, vedoucí od různorodého společenství k etnické jednodlosti. V únoru 1948 provedla Komunistická strana Československa převrat a následovalo opět úplné zrušení občanských svobod, likvidace zbývajících intelektuálních a vůbec kulturních veličin, podnikatelů, živnostníků, sedláků, církví. Tedy další zánik rozmanitosti, a namísto toho teror, masová emigrace, masové loupění. Země byla obehnaná ostnatým drátem, izolovaná od západního světa a proměněná v obrovský koncentrák. Postavit se proti komunismu bylo do jisté míry složitější než bojovat proti nacistickým okupantům: společnost rozdělovala ideologie, navíc se odboj z řady důvodů nemohl opřít o jednotné vedení. Přesto se mnoho lidí opět snažilo vzdorovat v mezích možností, pokoušeli se vzepřít se zbraní v ruce, spolupracovali s tajnými službami demokratických zemí, udržovali při životě náboženský život, převáděli potřebné přes hranice, vzdorovali násilné kolektivizaci, odcházeli do exilu a působili ve prospěch vlasti. Tisíce jich skončily v

mučírňách tajné politice, ve věznicích a v pracovních táborech. Vedli boj proti takové přesile, že v něm nemohli zvítězit.

Komunistický režim byl po celou dobu své existence nedemokratický, byť se střídavě upevňoval a rozkládal. V srpnu 1968 se jej pokusili polidštit ti, kdo jej o dvacet let dříve zřizovali. Po krátkém čase reforem a politického uvolnění okupovala Československo sovětská armáda, která v zemi zůstala dvacet let. Následovala nová vlna čistek a útěků, období tzv. normalizace (1969-1989), v němž kolaborantský komunistický aparát navázal na padesátá léta a až do zhroucení systému v listopadu 1989 nepovolil žádné občanské svobody. I tehdy existoval občanský odpor, ať už ho projeví spisovatelé nebo hudebníci, kteří odmítli přijmout diktované požadavky, signatáři Charty 77 a aktivisté dalších protitotalitních iniciativ, vydavatelé samizdatů, členové Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, pořadatelé bytových seminářů, uprchlíci, které od cesty za svobodou neodradily ani ostnaté dráty a ozbrojená stráž. V opozici v čase normalizace jako by se komplikovanost českých dějin 20. století završila: vedle sebe působili komunisté z padesátých let, vyléčení i nevyléčení z ideologie - a kupříkladu katolíci, kteří prožili stejnou dobu v kriminálech.

České 20. století bylo dlouhé a kruté, společnost se s ním dodnes nevyrovnala. Každý z lidí, které portrétoval pro tento cyklus Pavel Hroch, se v letech 1938/39-1989 dokázal postavit proti zlu, riskovat život, dát přednost spravedlnosti a kulturnosti před vlastním klidem a pohodlím. Každý z nich patří k menšině, která svým dílem přispěla k dobré tradici, k tomu, že máme dnes na co navazovat.

Autor textu Adam Drda